

NORRBOÅN – BRON MELLAN DÅ OCH NU

Arkeologisk förundersökning

Gammelsträng 8:1, Norrbobyn 4:8, Norrbo Prästgård 1:1 och 1:8, Vedmyra 7:12

Norrbo socken

Hudiksvalls kommun

Hälsingland

2013

Inga Blennå

Katarina Eriksson

NORRBOÅN – BRON MELLAN DÅ OCH NU

Arkeologisk förundersökning

Gammelsträng 8:1, Norrbobyn 4:8, Norrbo Prästgård 1:1 och 1:8, Vedmyra 7:12
Norrbo socken
Hudiksvalls kommun
Hälsingland
2013

Rapport 2014:18
Inga Blennå
Katarina Eriksson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

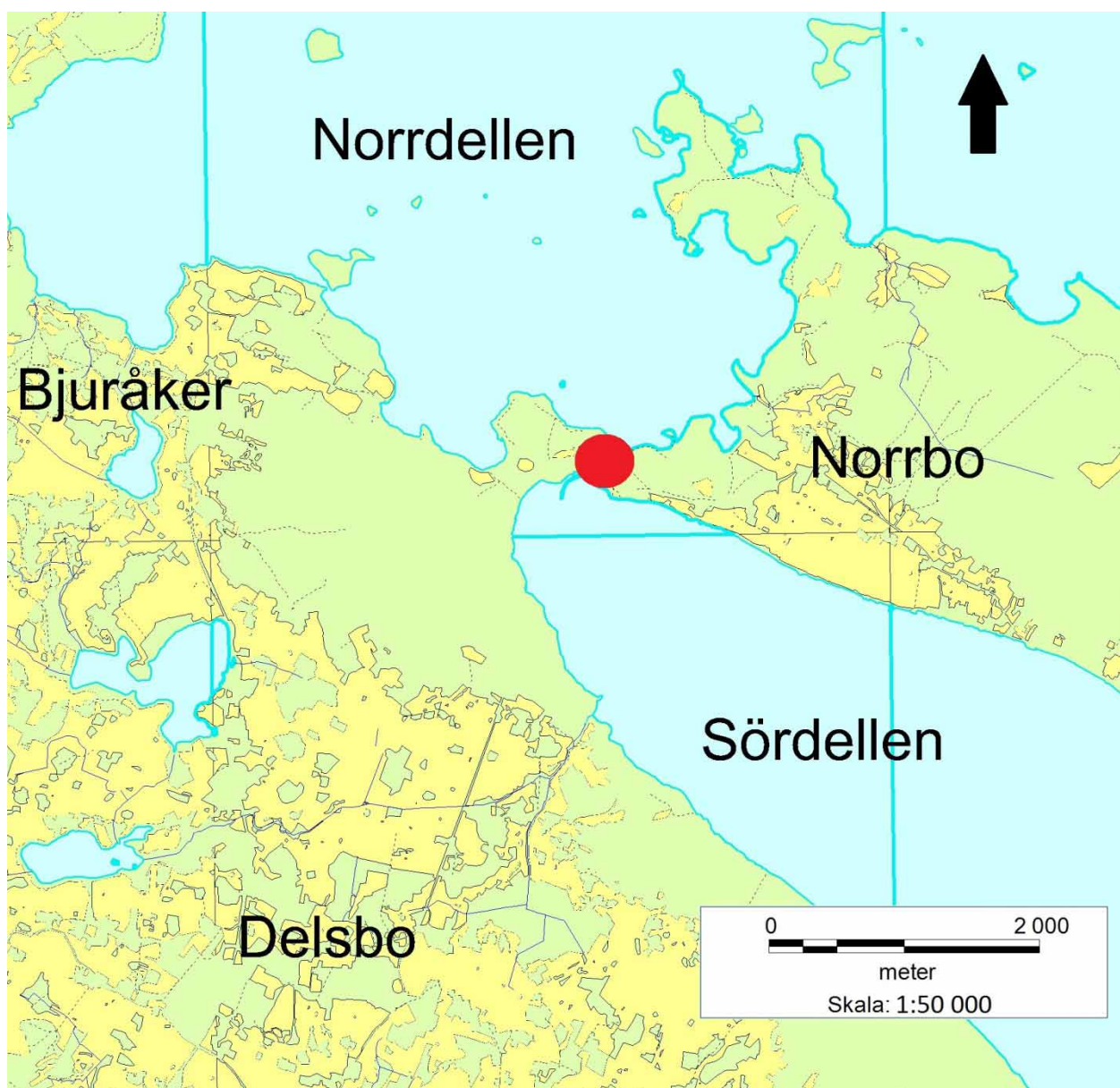
Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:
Länsmuseet Gävleborg
Box 746, 801 28 Gävle
Tel 026-65 56 00
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2014
Omslagsbild: Bron över Norrboån. Foto: Inga Blennå
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.
ISSN 0281-3181
Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	5
Målsättning och metod.....	6
Topografi och fornlämningsmiljö.....	7
Resultat.....	7
Västra sidan av ån.....	8
Östra sidan av ån.....	13
Det historiska kartmaterialet.....	21
Fynden och anläggningarna.....	22
Dateringar och analysresultat.....	22
Förslag till vidare åtgärder.....	23
Västra sidan av ån.....	23
Östra sidan av ån.....	23
Undersökningsområdets södra begränsning.....	23
Referenser.....	24
Administrativa uppgifter.....	24
Bilaga 1. Anläggningsförteckning.....	25
Bilaga 2. Fyndlista.....	28
Bilaga 3. Prover.....	29
¹⁴ C-dateringar.....	30
Bilaga 4. Sektionsritningar.....	31

Figur 1. Översiktsbild med området för undersökningen rödmarkerat.

SAMMANFATTNING

Länsmuseet Gävleborg har, på uppdrag av Trafikverket, utfört en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte inför nybyggnation av bro över Norrboån, Norrbo socken, Hudiksvalls kommun.

Sökschakt drogs med grävmaskin. Påträffade anläggningar och fynd dokumenterades och mättes in. Området runt Norrboån har ett strategiskt och kommunikativt fördelaktigt läge vid näset mellan Dellensjöarna. Inom undersökningsområdet finns inga registrerade fornlämningar, även om det finns ett flertal i närområdet. Rester efter trolig bebyggelse från äldre järnålder hittades emellertid på östra sidan av ån och anläggningar från sen medeltid/reformatorisk tid på västra sidan. Det fyndmaterial som framkom var däremot inte stort.

På den västra sidan av ån hittades inte lika många anläggningar. I den plana åkermarken hittades emellertid bland annat en ränna med stolpar på var sida. Det förefaller inte troligt att någon av de lämningar som påträffades kan kopplas till *Norrbo skans*, RAÄ 31.

Vid schaktningarna på den östra sidan närmast åbrinken framkom en lång mörkfärgning med intilliggande stolphål, vilket tolkades utgöra en vägglinje bestående av någon form av flätverk. Den mörkfärgade vägglinjen fortsätter utanför undersökningsområdets norra begränsning.

Anläggningarna på östra sidan, i norra delen av undersökningsområdet och i anslutning till ån, bör avgränsas och slutundersökas inför kommande byggåtgärder. I den östra delen av undersökningsområdet hittades rester efter lämningar som bedömdes härröra från efterreformatorisk tid. Denna yta kan därför tas i anspråk för byggåtgärder.

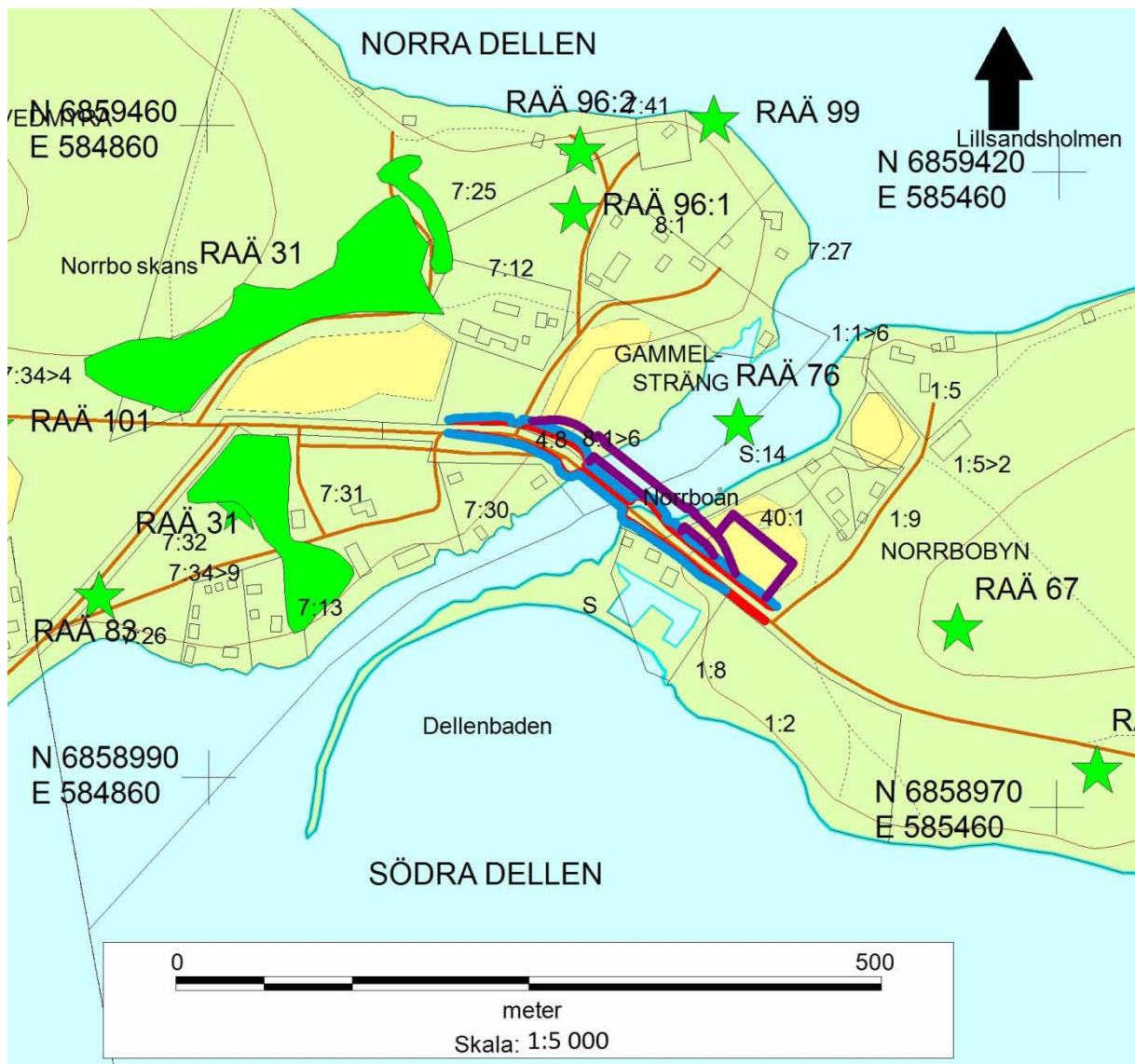
Rännan och intilliggande anläggningar på västra sidan ligger inom en mycket begränsad yta och är till stora delar undersökta. Eventuella byggåtgärder i den intilliggande åkermarken bör absolut hållas inom nu förundersökt yta. Inom det plana området närmast strandlinjen finns inga hinder för byggåtgärder då inga fynd eller anläggningar påträffades.

I undersökningsområdets södra del, på båda sidor av ån, finns befintlig väg och bro, samt en övergiven vägsträckning och äldre brofästen. I de sökschakt som gjordes framkom inga fynd eller anläggningar och det finns inga hinder för byggåtgärder.

INLEDNING

Länsmuseet Gävleborg har utfört en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte inför nybyggnation av bro över Norrboån, breddning av befintlig väg, samt nyttillkommen vägdragning och etableringsyta, Norrbo socken, Hudiksvalls kommun. Både den östra och den västra sidan av Norrboån berördes av undersökningen. Förundersökningen utfördes på uppdrag av Trafikverket, vilka även var kostnadsansvariga. Uppdraget utfördes enligt beslut av länsstyrelsen (dnr 431-2812-13).

Fältarbetet utfördes 7–10 oktober 2013. Projektansvarig var Inga Blennå, antikvarie. Biträdande projektledare och arkeologisk personal var Katarina Eriksson, antikvarie. GPS-inmätningar utfördes av Hudiksvalls kommuns mätavdelning. Schaktarbetet gjordes av Sättlins Gräv.

Figur 2. Undersökningsområdet sträcker sig på båda sidor om ån. Området är markerat med rött (befintligt vägområde), blått (undersökningsområdets utsträckning) och lila (ytor som nyttjas tillfälligt under byggtiden). I kartan finns följande fornlämnningar markerade: RAÄ 31:1 Norrbo skans; RAÄ 67:1 fångstgrop; RAÄ 76:1 fyndplats båtformig grönstensyxa; RAÄ 83 plats med tradition, avrättningsplats; RAÄ 96:1 kolningsgrop; RAÄ 96:2 fångstgrop; RAÄ 99:1 fyndplats kvarts- och kvartsitavslag; RAÄ 101:1 minnessten.

MÅLSÄTTNING OCH METOD

Förundersökningens syfte var att bestämma eventuella fornlämnings omfattning, karaktär och bevarandegrad inom breddningsområdet av befintlig väg, inom en tillfällig etableringsyta, samt i sträckningen av en temporär ersättningsväg.

Sökschakt drogs med grävmaskin på båda sidor av ån inom undersökningsområdet. Matjorden banades av för att eventuella lämningar skulle kunna urskiljas. Påträffade anläggningar rensades fram, dokumenterades och mättes in. Prover togs ur ett flertal av anläggningarna. Ett urval av anläggningarna snittades. Inmätningarna gjordes av mätavdelningen vid Hudiksvalls kommun och levererades till läns museet i form av shapefiler.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Norrbo socken gränsar till Delsbo, Bjuråker och Forsa socknar. Under medeltiden ingick Bjuråker som annexsocken i Norrbo (Brink 1990:313). Socknen består till största del av näset mellan Dellensjöarna med tillhörande odlingsbygd, men även ett område med skogsbygd nordost om Norra Dellen. Sockennamnet är sannolikt ett ursprungligt bygdenamn. Förleden i namnet kan innehålla väderstrecket norr, eller nor och syftar då på Norrboån som förbinder Dellensjöarna (Brink 1990:317).

Ingen undersökning har gjorts inom området i modern tid. Det finns emellertid ett flertal registrerade forn- och övriga kulturhistoriska lämningar i närområdet. Området kring Norrboån har under hela förhistorien haft ett strategiskt och kommunikativt fördelaktigt läge vid näset mellan Dellensjöarna. Marken är sandig och väl-dränerad. Med tanke på fornlämningar och fynd i området är det högst sannolikt att här finns en bebyggelsekontinuitet från stenålder och framåt. Norrboån är den enda förbindelsen mellan de två sjöarna Sör- och Norrdellen. Även vägsträckningen genom området, på var sida av ån, är av hög ålder.

Det finns flera fynd från stenåldern i och intill undersökningsområdet. Exempelvis har ett fynd av en båtformig stridsyxa gjorts i ån (RAÄ 76:1), där det tidigare funnits en liten sandudde. I åkermarken väster om ån har ett bronsåldersfynd, en så kallad tutulus (en typ av bronsspänne), hittats. I åkern har även skärvsten, bränd lera, bergartsavslag och slagg påträffats (Lundell 2001:31-37). Spännet är ett av få bronsåldersfynd från Hälsingland. Fyndet indikerar att det kan finnas bronsåldersboplatser i närområdet. Bronsåldersboplatser är över huvud taget mycket dåligt kända i södra Norrland. Nordväst om sundet mellan sjöarna finns också ett troligt boplatsläge där kvarts- och kvartsitavslag tidigare hittats (RAÄ 99:1).

I undersökningsytans närområde finns ett antal lämningar från järnålder. Bland annat ligger ett järnåldersgravfält (RAÄ 21:1) och flera spridda gravar söder och öster om kyrkan (RAÄ 20, 22, 23, 24, 25, 26 m.fl.). Inom arbetsområdet, väster om ån, har lösfynd från järnålder hittats. Enligt äldre uppgifter ska det också funnits gravar invid Norrboån (Lundell 2001:31,39) och bröstvärn på båda sidor av sundet (Bringeus 1961:271). I närområdet finns kolningsgropar (RAÄ 66:1 och 96:1) och enligt uppgift har slagg också återfunnits väster om ån, lämningar som tillsammans indikerar att järnframställning kan ha skett på platsen. Strax öster om den mindre åker där bronsspännet framkom finns en gård där en vävtyngd av lera upphittats (Lundell, muntlig uppgift). Vävtyngder av lera har förekommit under större delen av järnålder och in i medeltid.

På västra sidan av ån ligger den så kallade *Norrbo skans* (RAÄ 31:1), vilken är välkänd i bygden men vars ursprung och funktion är okänd. Sin nuvarande utformning fick skansen sannolikt under 1600-talet (Mogren 2000:217). Lämningarna efter skansen ligger på båda sidor om befintlig väg och består idag av vallar med en ställvis följande vallgrav. Enligt en tradition utkämpades en strid på platsen år 1434, då en lokal bondehär ska ha besegrat en skara danska knektar. Ortnamnen Blodmyran och Danskvik ska härstamma från dessa strider. Under första halvan av 1900-talet restes en minnessten vid skansen (RAÄ 101:1).

RESULTAT

Inom undersökningsområdet finns inga registrerade fornlämningar och ingen historiskt känd bebyggelse, med undantag av platsen för den befintliga jordkällaren direkt norr om bron på östra sidan av ån. Rester efter troliga bosättningar från järnålder hittades emellertid på östra sidan av ån och anläggningar från sen medeltid/reformatorisk tid på västra sidan. Anläggningarna sträcker sig utanför

undersökningsområdets norra begränsning. Ingen av de lämningar som framkom kan med säkerhet kopplas till Norrbo skans, även om den sydöstra bastionen bör ha funnits inom undersökningsområdets västra del. Det fyndmaterial som framkom var inte stort. Till exempel hittades bara några bitar lerklining, ett fåtal mindre föremål av järn (spikar och stift), slagen kvarts och på östra sidan av ån en del av en stenyx.

En större yta undersöktes på den östra sidan av ån än på den västra sidan. Den östra sidan var också rikare på anläggningar vilka sträckte sig ända fram till den branta åbrinken, medan det inom det plana området närmast ån på västra sidan inte framkom några fynd eller anläggningar.

Ytorna vid undersökningsområdets södra gräns förefaller däremot till stor del omrörda och störda efter anläggandet av nuvarande bro, befintlig väg, samt den äldre vägsträckning som gått söder om och parallell med denna.

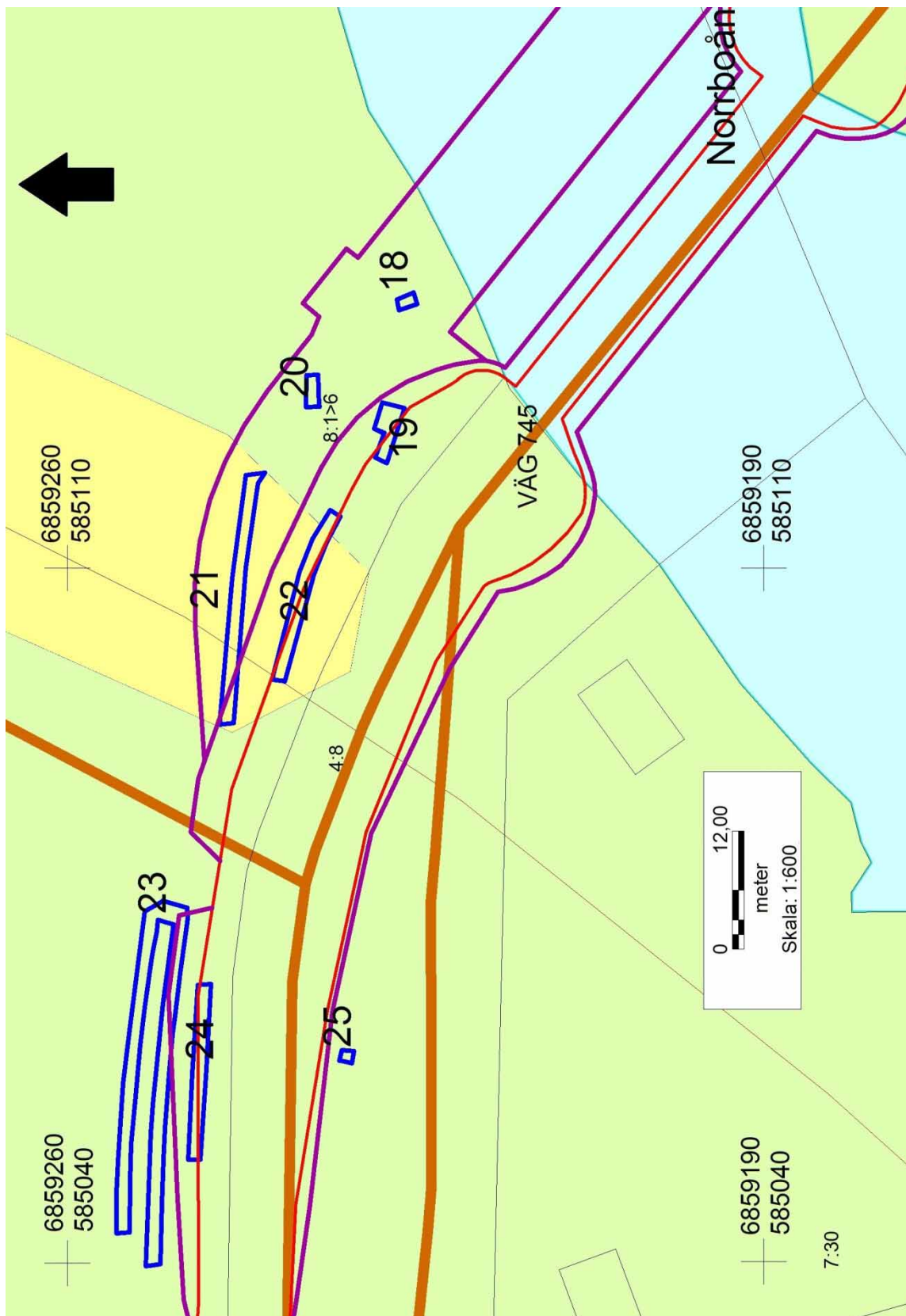
Västra sidan av ån

I det plana slybeväxta området ner mot strandlinjen drogs sökschakt utan resultat (schakt 18, 19 och 20). I den sluttande åkermarken, öster om en mindre tillfartsväg mot norr, påträffades ett mindre antal anläggningar bestående av mörkfärgningar/eldningsplatser och färgningar. Inga härdar framkom inom området (schakt 21 och 22).

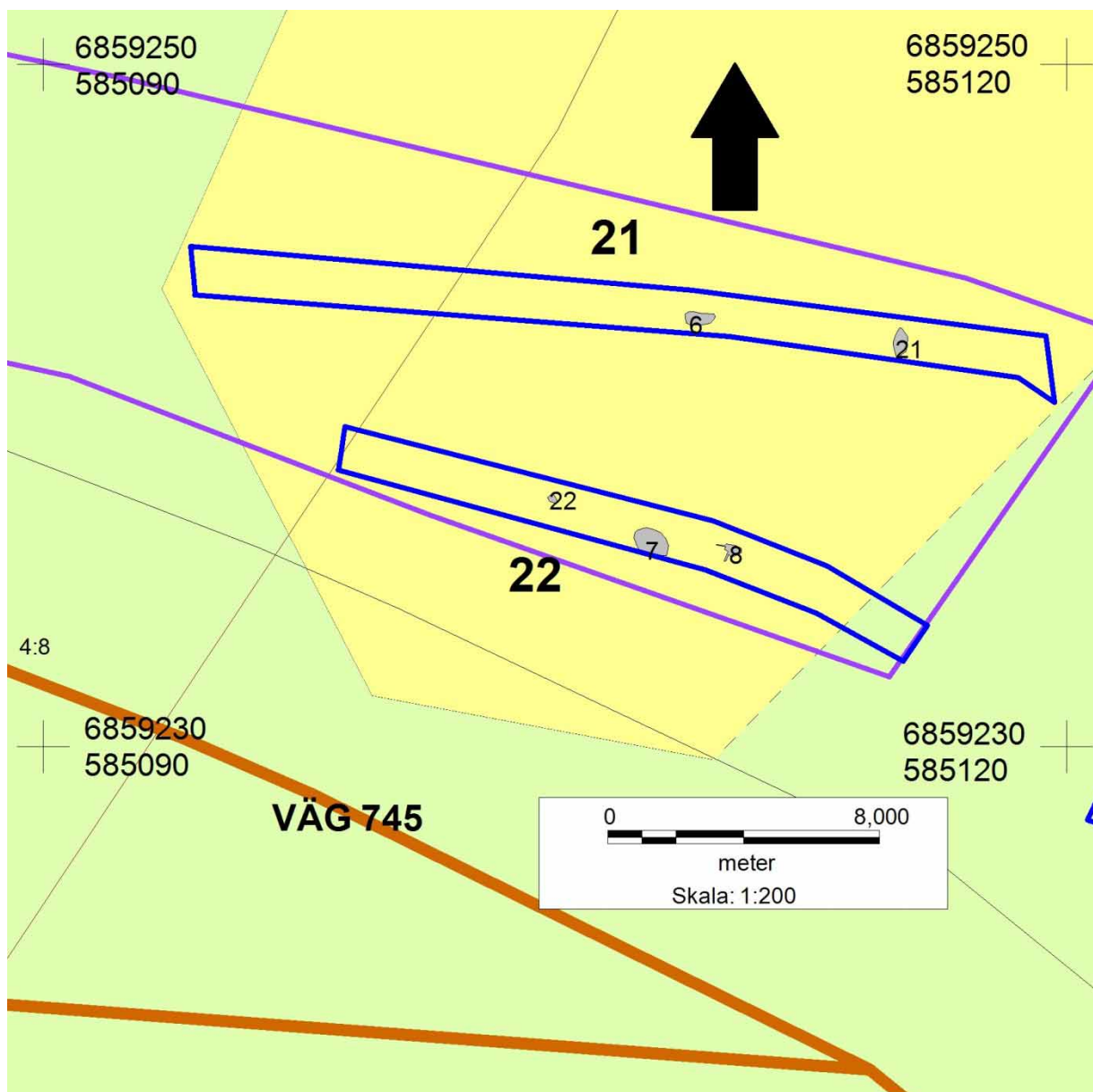
I åkermarken väster om den mindre tillfartsvägen mot norr, framkom enstaka mörkfärgningar/eldningsplatser, färgningar, stolphål och en ränna (schakt 23 och 24). Endast eldningsplatser, men inga härdar, hittades på denna sida av ån. Rännan (A9) har stolpar på var sida (A12, 13, 14, 15, 16, 19 och 20) och framträder som en mörkbrun flack anläggning. En profil drogs genom rännans norra del och visade att den bestod av ett cirka 0,15 meter djupt kulturlager. I stolphålet (A19) i rännans östra del togs kolprov till makrofossil, vedartsbestämning och ¹⁴C-datering. Analysen visade att kolet i stolphålet daterades till sen medeltid/-reformatorisk tid (bilaga 3). Makroprovet visade däremot endast träkol och obrända frön från svinmålla (Ranheden 2014-02-11). Rännan fortsätter in i både södra och norra schaktkanten och sträcker sig därmed utanför undersökningsområdets norra begränsning. Plogen har gått hårt åt anläggningarna, vilket gör att endast den undre delen av dem kunde dokumenteras. Anläggningarna skulle kunna var rester efter byggnader men rännan kan också sammanfalla med en fastighetsgräns som finns markerad på laga skifteskartan från 1868 och därmed utgöra exempelvis ett dike och någon form av hägnad.

Sökschakt drogs i åkermarken ända till undersökningsområdets yttre markering. I den del av området som ligger längst mot väster hittades inga anläggningar eller fynd. Uppmärksammas bör emellertid att undersökningsområdet i åkermarken var relativt begränsad, samt att det tidigare gjorda fyndet av ett bronsspänne i åkern på den västra sidan av ån.

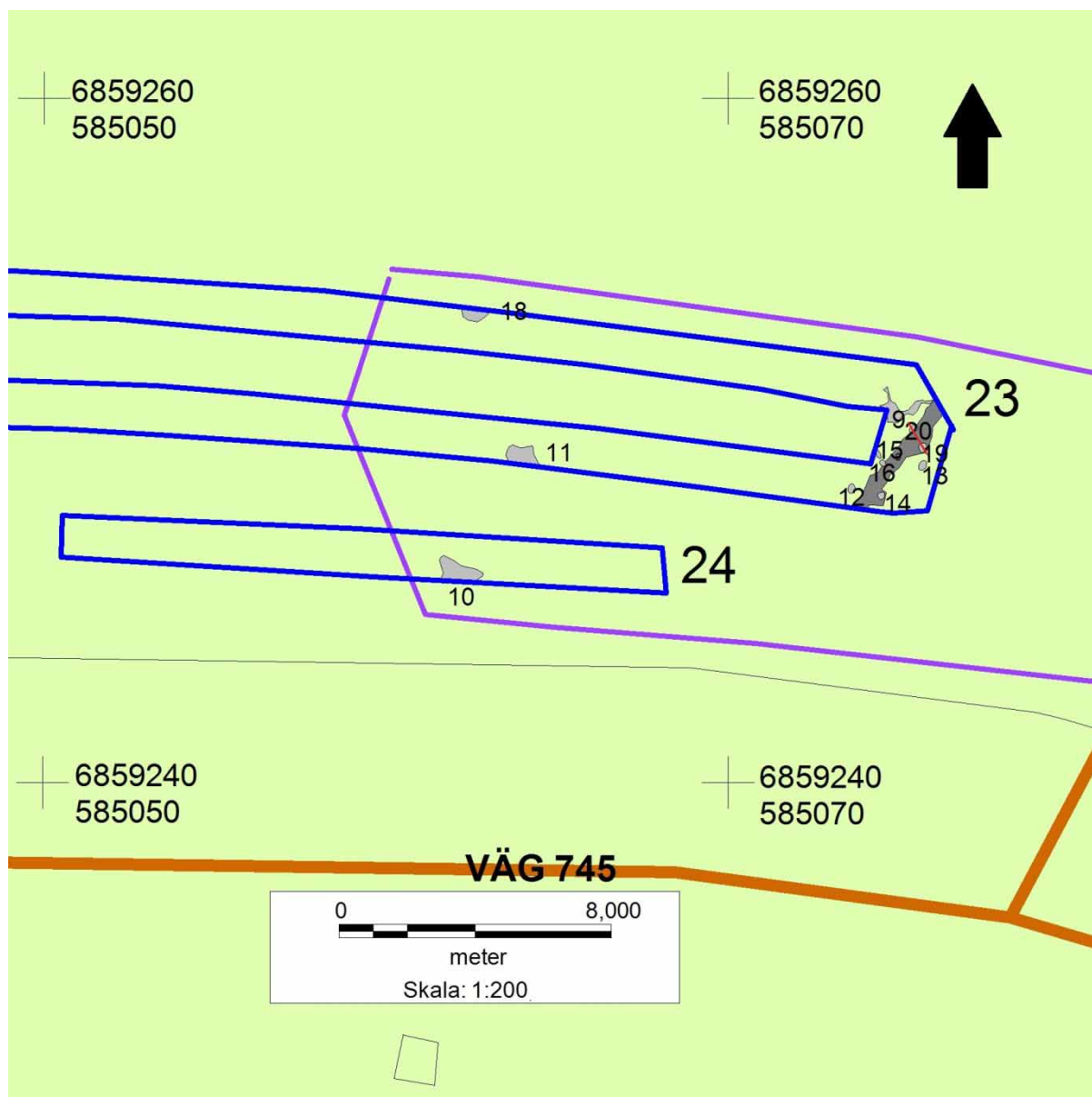
Söder om nuvarande bro finns brofästen på båda sidor av ån efter en tidigare brokonstruktion på platsen. I anslutning till brofästena finns en äldre vägdragning, parallell med nuvarande väg, som i dag använts som tillfartsväg från bebyggelsen på platsen. Ett sökschakt (schakt 25) drogs söder om befintlig väg på västra sidan av ån, dock utan resultat.

Figur 3. Karta över sökschakten på västra sidan av ån. Schakten är numrerade från 18 till 25 och markerade med blått.

Figur 4. Anläggningar i sökschakt 21 och 22, västra sidan av ån.

Figur 5. Anläggningar i sökschakt 23 och 24, västra sidan av ån. Grävda profiler markerade med rött.

Figur 6. Ränna (A9) med stolphål (A 19, 20) på västra sidan av ån. Foto från sydväst. Foto Inga Blennå.

Figur 7. Sektion genom botten av rännan (A9) på västra sidan av ån. Foto Inga Blennå.

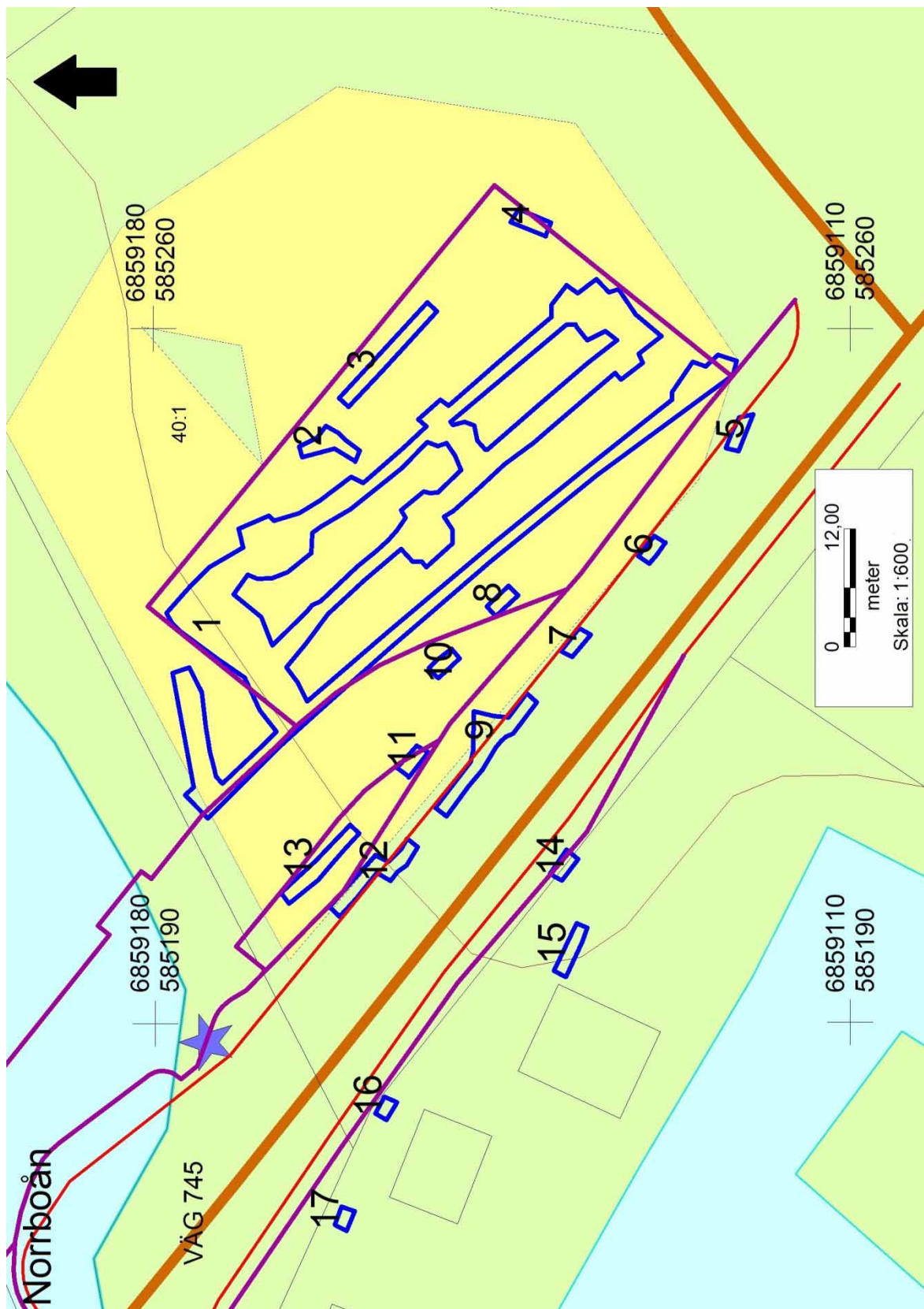
Östra sidan av ån

En koncentration av anläggningar hittades på östra sidan av ån mot strandlinjen. Där fanns lämningar efter stolphål, en härd, eldningsplatser/kolförekomster och anläggningar, vilka tolkades utgöra rester efter bebyggelse. Centralt fanns en cirka 15 meter lång mörkfärgning (A3) i form av en kraftig linje med ett flertal stolphål på östra sidan (A4, 34, 35, 36, 38, 39, 70, 71, 73, 80, 83, 101) och ett fåtal på västra sidan (A27, 28, 93, 94). De var inte stenskodda och inte av samma grova dimensioner som är vanlig i samband med typiska järnåldersmiljöer. Vid brukandet av åkermarken har ploget tyvärr gått djupt och skadat lämningarna. Inga stolphål var särskilt djupa, utan endast bottnarna av anläggningarna var kvar. Direkt väster om mörkfärgningen (A3) hittades en slipad del av en bergartsyxa, eventuellt av porfyr (fynd 12). Rensningsarbetet vid den långsträckt anläggningen på östra sidan av ån var omfattande och tidsödande. Rensningen var nödvändig för att kunna urskilja konstruktioner. På platsen fanns inga tidigare registrerade lämningar och de anläggningar som framkom var svårtolkade, till stor del beroende på tidigare störningar orsakade av plöjning.

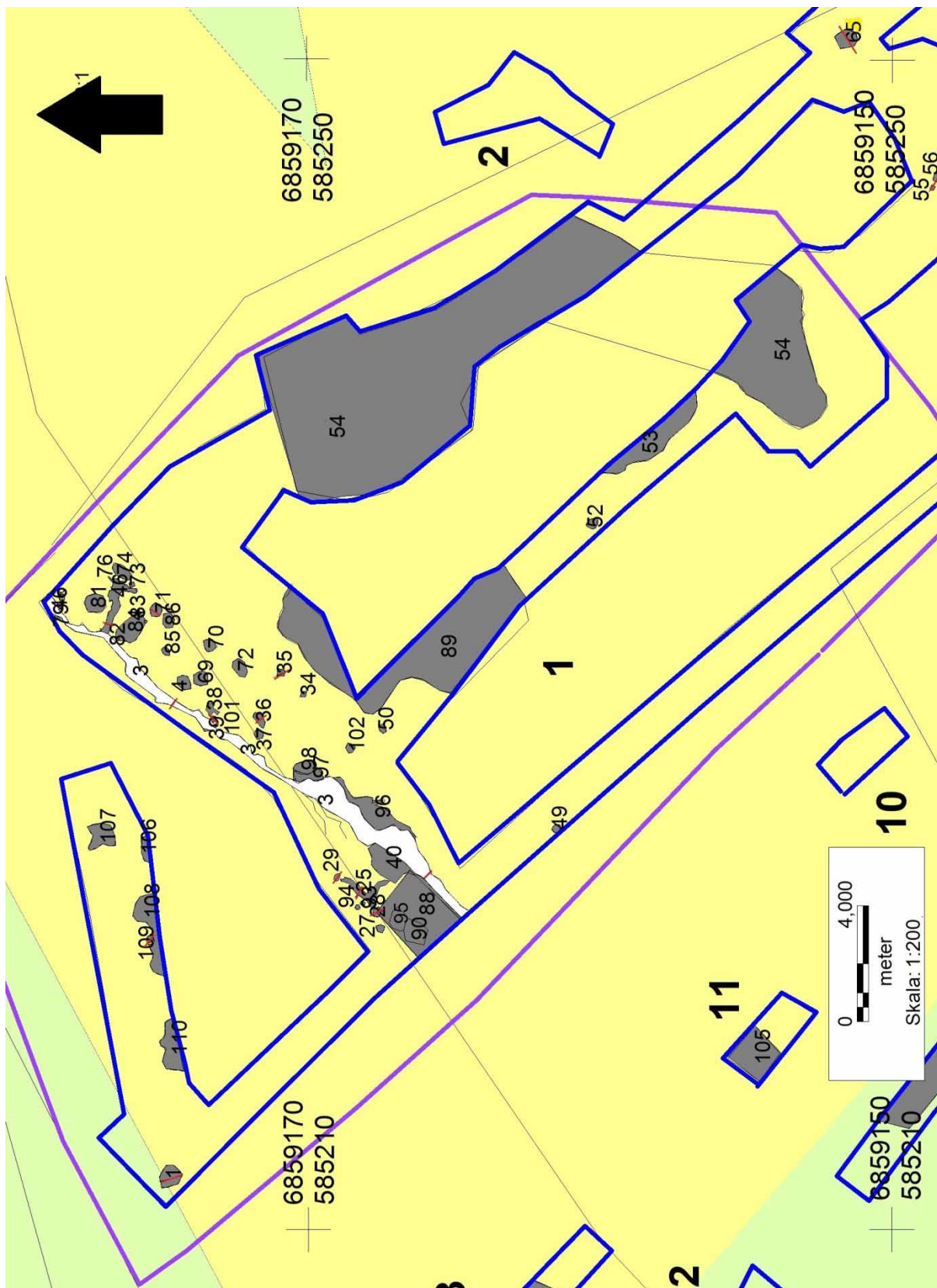
Mörkfärgningen (A3) var orienterad i NNV-SSÖ, och tolkades utgöra en vägglinje i ett hus. Hela anläggningen hade brunnit och sanden var vitbränd längs hela den östra kanten (A37, 50, 85, 25, 96, 97, 102). Ytan väster om vägglinjen var starkt kol- och sotbemängd. Den utgjorde ett omtrampat lager, vilket tolkades som ett golvlager i huset. Vägglinjen har sannolikt varit uppbyggd av flätverk och stolpar. Anläggningen fortsätter in i nordöstra schaktkanten, utanför undersökningsområdets norra begränsning. Golvytan ligger till största delen inom en yta som inte schaktades av. Det innebär att hela den anläggning som kan kopplas till den förmodade vägglinjen inte schaktades fram vid förundersökningen, utan endast avgränsades. Det kan därför finnas fler härdar och stolphål som ännu inte påträffats.

Vid den södra delen av den förmodade vägglinjen finns ett kraftigt kollager (A88). I kollagret finns en 0,7 meter stor stenpackning (A95) i anslutning till en 0,8 meter stor sten. Kollagret fortsätter söderut, utanför schaktkanten. Ett mindre fragment av limonitmalm påträffades i schaktet några meter söder om kollagret, vilket gav misstankar om att det kunde vara frågan om en smedja. Hela ytan söktes av med magnet efter glödskalet och ärtslagg, dock utan resultat.

En profil drogs genom vägglinjen i dess norra del och en i den södra. Profilerna var likartade och visade att ytan väster om väggen sluttade åt väster och hade varit nedgrävd drygt 0,5 meter. I profilerna syntes flera faser, vilka yttrade sig som kulturlager och påförda sandlager varvade med kollager. Prover togs till makrofossil, vedartsbestämning och ¹⁴C-dateringar. Analyserna visade att kolet i den förmodade vägglinjen kunde dateras till 550–650 e. Kr., det vill säga inom den del av järnåldern som kallas vendeltid. Makroprovet visade endast förekomst av träkol och obrända frön från svinmålla.

Figur 8. Karta över sökschakten på östra sidan av ån. Schakten är numrerade från 1 till 17 och markerade med blått.

Figur 9. Anläggningar i norra delen av sörschakt 1 på östra sidan av ån. Grävda profiler markerade med rött.

*Figur 10. Den troliga vägglinjen (A3) på östra sidan av ån sedd från norr.
Foto Inga blennå.*

*Figur 11. Den troliga vägglinjen (A3) på östra sidan av ån sedd från söder.
Foto Inga Blennå.*

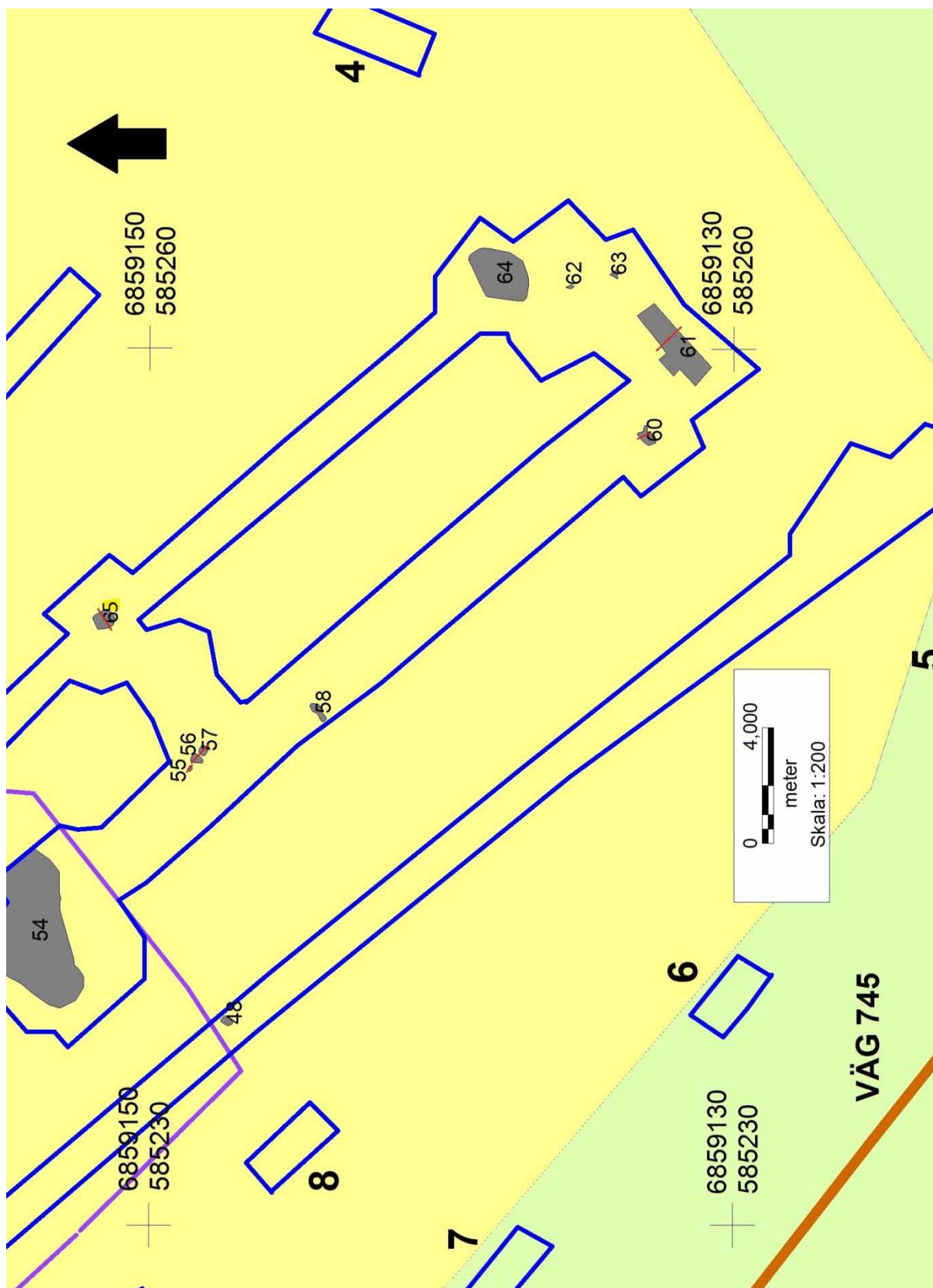
Öster om och i anslutning till det förmodade huset fanns flera ytor med lerupplag (A53, 54, 69, 72, 74, 81, 84, 86, 89), mörkfärgningar (A49, 52, 98), eldningsplatser (A58, 65), stolphål (A48, 55, 56, 57) och en avgränsad sandförekomst (A40). Väster om den förmodade vägglinjen, i schakt 1:s västra del närmast ån, fanns en trolig mindre härd (A1), och flera kolbemängda anläggningar, som tolkades som eldningsplatser/kollager och inte regelrätta härdar (A106, 107, 108, 110). Anläggningarna var ytliga. Det diskuterades om lerupplagen i samband med mörkfärgningarna kunde betyda att man bränt tegel eller lera på platsen. I mörkfärgningarna påträffades emellertid ingen lera, och om anläggningen som tolkas som en vägglinje eller avgränsning varit uppbyggd som en flätverkskonstruktion kan denna ha varit klinad med lera.

I undersökningsområdets östra och södra del förekom anläggningar ända till områdets yttre markering. En begränsning gjordes som uppfattades utgöra fornlämningsområdet (lilamarkerad i figur 9). Anläggningarna sydväst om fornlämningsområdet utgjordes av en större lämning efter brunnet virke (A61), pinnhål (A62), en färgning (A65), kolfläckar/eldningsplatser (A60, 63, 64) samt stolphål (A55, 56, 57, 58). Anläggningarna uppfattades vara från senare tid.

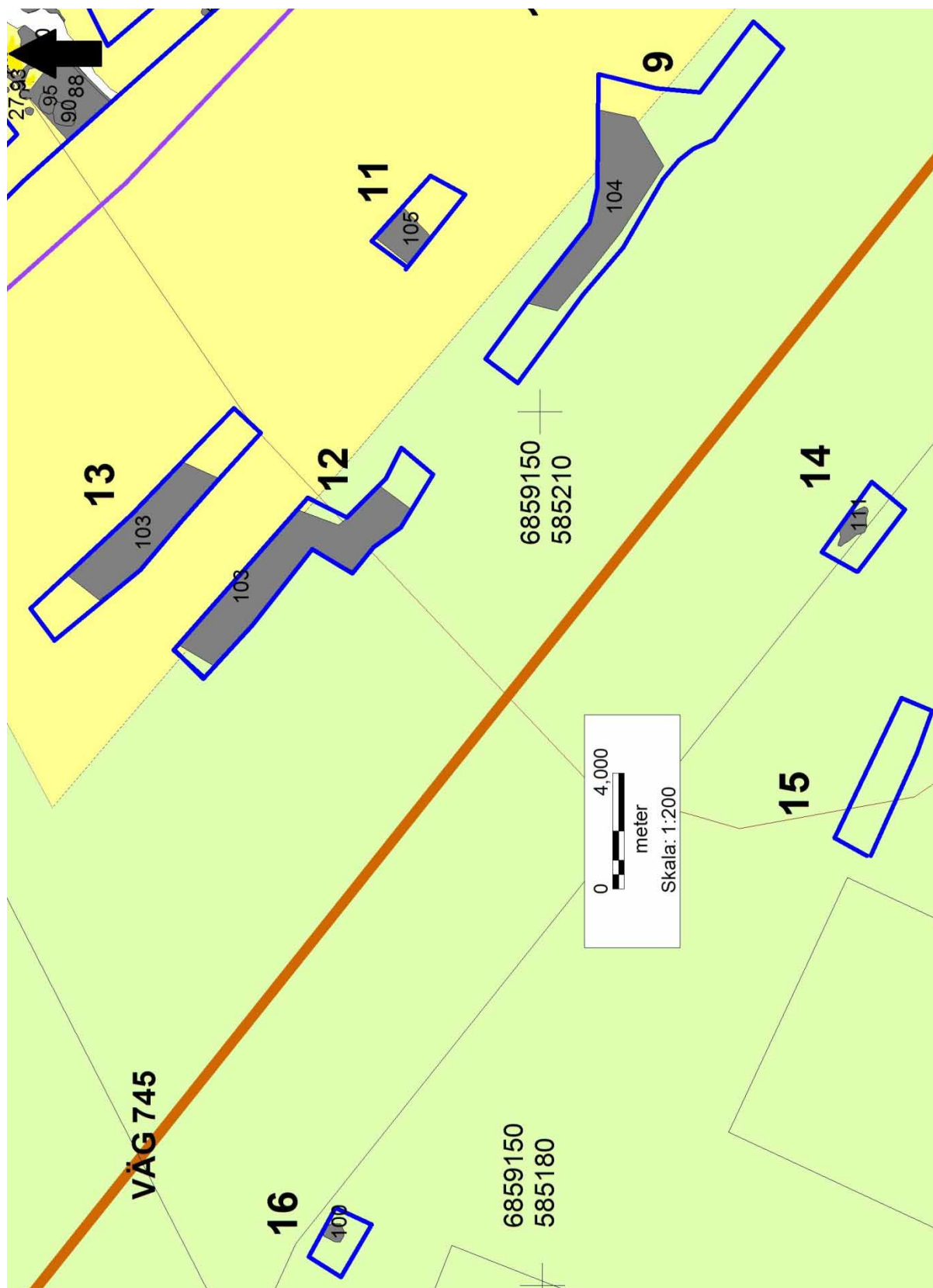
Flera schakt drogs i undersökningsområdets södra och västra del (schakt 5–17). I flera av sökschakten iakttogs kulturpåverkad flammig sand med kol och sot (schakt 9, 11, 12, 13, 14, 16), vilka utgör rester efter röjningsbränningar. Ytorna innehöll inga fynd eller anläggningar. Tre av sökschakten (schakt 14, 16, 17) drogs i en övergiven vägdragning nära det äldre brofästet, dock utan andra resultat.

Figur 12. Sektion genom vägglinjen (A3) på östra sidan av ån. Den västra sidan av profilen var cirka 0,5 meter djup och bestod av ett flertal faser/lager. Foto Katarina Eriksson.

Figur 13. Anläggningar i södra delen av sökschakt 1 på östra sidan av ån. Grävda profiler markerade med rött.

Figur 14. Sökschakt 9 och 11 till 16 på östra sidan av ån. Yterna 100, 111, 103, 104 och 105 visade sig vara röjningsbränningar.

Figur 15. Den förmodade vägglinjen (A3) på östra sidan av ån var genomgående flikig i plan och kan eventuellt ha bestått av något slags flätverk. Ytan på östra sidan (bildens vänstra del) skilde sig i karaktär från ytan väster om linjen vilken uppfattades som ett omtrampat lager (bildens högra del). Foto Katarina Eriksson.

Figur 16. Plogen hade gått hårt åt anläggningarna i åkermarken. Särskilt tydligt var det på östra sidan av ån. Bilden visar det område där vägglinjen (A3) delar sig och en arm av vitbränd sand (A46) löper ut åt nordöst. Markytan ser olika ut på var sida av linjen. På västra sidan, mot ån, framstod den som ett omtrampat lager, möjligen ett golv. Foto Katarina Eriksson.

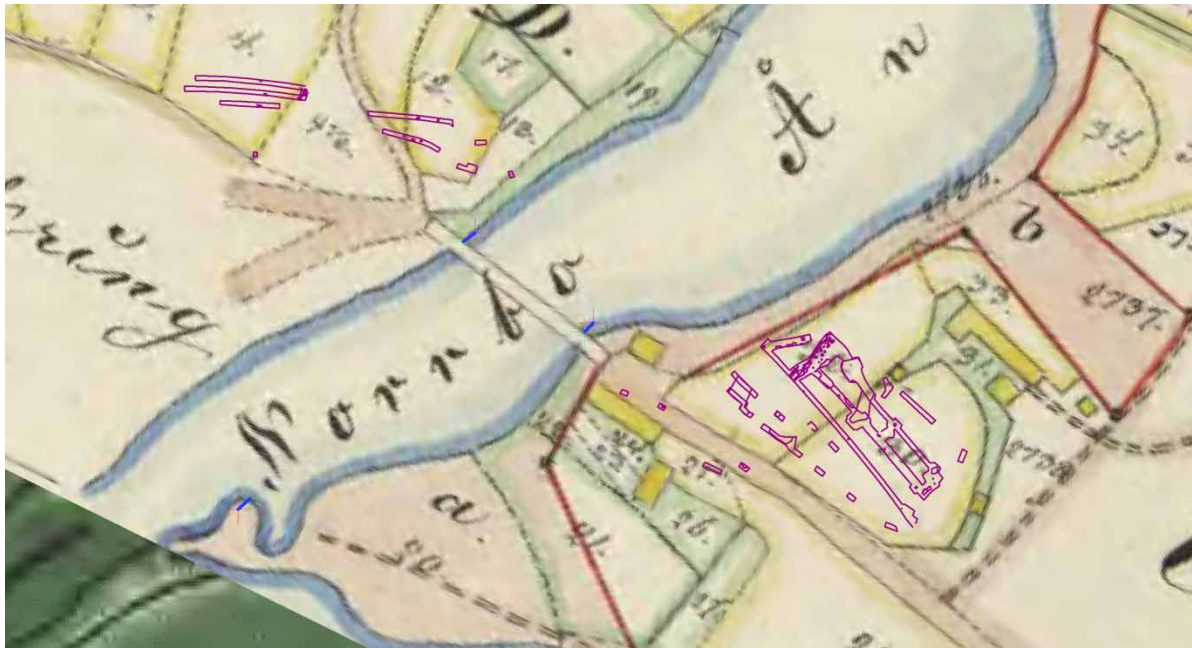
DET HISTORISKA KARTMATERIALET

En odaterad rågångskarta, sannolikt från tidigt 1600-tal eller äldre, över delar av Norrbo och Delsbo socknar visar att det fanns en bro över Norrboån (Riksarkivet HLa:4). En sockenkarta över Norrbo från 1600-talet visar bland annat Norrbo kyrka och Norrbobyn. En bro över Norrboån är utritad men någon bebyggelse är inte markerad i området (V38-1:1). En kartering utfördes också år 1642 av lantmätare Olof Tresk av Norrbo prästgårds ägor. På kartan syns kyrkan och bebyggelsen öster om denna. Området väster om kyrkan med Norrboån och Rävnalet förefaller däremot inte ha karterats (V38-1:v4:5-6).

Från 1700-talet finns två kartor i Lantmäteriets forskningsarkiv. På inägo-delningskartan över Norrbobyn från år 1769 (V38-6:1) finns bron över ån markerad. Bron förefaller ligga i läge motsvarande dagens anläggning, sannolikt något söder om med tanke på de nu övergivna brofästena. I norra delen av ån finns symboler som markerar att det vid tiden funnits någon form av fasta fiskerianordningar i vattendraget. Markeringarna för dessa ligger dock ett stycke norr om arbetsområdet. På västra sidan av ån, norr om bron, finns äng och nybrukad åkermark/svaljord karterad. Ängen heter Ånget, norr om och i direkt anslutning till finns en gård utritad. Gården ligger inte inom utredningsområdet. På östra sidan finns det så kallade Kvarnbruket vilken består av sandig nybrukad åkermark/svaljord som tillhör prästbordet. Inget övrigt finns karterat inom det aktuella undersökningsområdet.

Sammandragskartan från år 1793 (V38-1:2) visar även den bron i nuvarande läge. Den uppodlade marken på västra sidan är här större och på östra sidan finns inget karterat.

Laga skifteskartan över Norrbobyn från år 1868 (V38-6:3) och år 1886 (21-nob-49) visar att det på östra sidan av ån fanns bebyggelse på båda sidor av vägen (se fig. 13). Även i dag finns bebyggelse i samma lägen, söder om vägen finns hus som disponeras av Dellarnas kyrkbåtsroddare. Norr om vägen finns en bevarad jordkällare byggd av slaggsten. På källaren finns en skylt med texten: Fredriks källare 1860. Väster om ån finns ingen bebyggelse markerad inom undersökningsområdet. Varken den östra sidan av ån, eller den del som ligger inom undersökningsområdet på västra sidan, är karterad på laga skifteskartan från år 1896 (V38-9:2). Där anges också att det västra området ligger under ett annat hemman.

Figur 17. Kartöverlägg med laga skifteskartan från år 1868 (V38-6:3) ovanpå den ekonomiska kartan från 1954. Sökschakten är utlagda i överlägget. De anläggningar som påträffats överensstämmer inte med någon byggnad, men möjligtvis sammanfaller rännan på västra sidan av ån med en fastighetsgräns.

FYNDEN OCH ANLÄGGNINGARNA

Området var mycket fyndfattigt och i endast tre av anläggningarna hittades fyndmaterial. På västra sidan av ån, i sektionen av rännan, hittades en bit lerklining (A9, fynd 22) samt i en rödfärgning hittades bränt ben och lerklining (A11, fynd 2 och 2b). I en eldningsplats på östra sidan av ån hittades en järnspik (A53, fynd 10). För övrigt bestod fyndmaterialet av ytterligare ett fåtal bitar lerklining, bränt ben, spikar, märkla och fragment av järn, samt slagg av yngre karaktär. En del av en stenxya hittades (fynd 12) på östra sidan av ån i anslutning till den troliga vägglinjen (A3). Delen är slipad och består av bergart, eventuellt av porfyr.

Totalt framkom 94 anläggningar, vilka utgjordes av en trolig vägglinje (A3), en ränna (A9) och en hård (A1). Övriga anläggningar var stolphål, eldningsplatser/kollager, färgningar, vitbränd sand, lerupplag, sandupplag och pinnhål. Åtta av anläggningarna (A25, 40, 46, 88, 95, 96, 97, 98) låg inom den troliga vägglinjen (A3) som också hade flera stolphål i direkt anslutning (A4, 27, 28, 34, 35, 36, 38, 39, 70, 71, 73, 79, 80, 83, 93, 94, 101). De anläggningar som framkom var överlag grunda och med stora skador från tidigare brukande av åkermarken. Totalt undersöktes 20 anläggningar (A1, 3, 9, 19, 20, 25, 28, 29, 35, 36, 46, 48, 55, 56, 57, 60, 61, 65, 71, 109). I schakt 9, 11, 12, 13, 14, 16 framkom kulturpåverkad sand vilket visade sig utgöra röjningsbränningar.

DATERINGAR OCH ANALYSRESULTAT

Analysresultatet från västra sidan av ån, prov Ua-48010, visade på sen medeltid/reformatorisk tid. Kolet i rännans östra stolphål (A19) daterades med 95,4 % säkerhet mellan 1470 och 1650 och med 55,9 % säkerhet mellan 1510 och 1600 (bilaga 3).

Analysresultatet från östra sidan av ån, prov Ua-48009, visade på järnålder. Kolet i den troliga vägglinjen (A 3) daterades med 95,4 % säkerhet mellan 550 och 650 e.Kr. och med 68,2 % säkerhet mellan 580 och 640 e.Kr. (bilaga 3).

FÖRSLAG TILL VIDARE ÅTGÄRDER

Syftet med förundersökningen har varit att få kunskap om eventuella fornlämnings omfattning, karaktär och bevarandegrad. Även om platsen ligger mycket strategiskt och det finns ett stort antal fornlämnings i närområdet, fanns inga fornlämnings tidigare registrerade inom undersökningsytan. I samband med åkermarkens brukande har större delen av de kvarvarande anläggningarna skadats och endast de undre delarna finns kvar. Det har därför varit svårt att entydigt bestämma samtliga anläggningar. Fynden gav ingen större vägledning då den undersökta ytan var fyndfattig. De lämningar som framkom utgörs sannolikt av rester efter byggnader och sträcker sig utanför undersökningsområdets norra begränsning på båda sidor av ån. Även om läns museet ger förslag till kommande åtgärder är det länsstyrelsen som beslutar om vilka åtgärder som blir aktuella.

Västra sidan av ån

På västra sidan av ån framkom en ränna (A9) med stolphål på båda sidor (A12, 13, 14, 15, 16, 19, 20). Rännan fortsätter mot söder in i befintlig väg och mot norr utanför undersökningsområdets begränsning. Konstruktionen har troligen varit alltför vek för att kunna utgöra en förstärkning runt Norrbo skans. Den skulle kunna utgöra rester efter bebyggelse, men kan också sammanfalla med den fastighetsgräns som finns markerad på laga skifteskartan från 1868. Den yta som kommer att tas i anspråk vid byggnationerna är begränsad och ytterligare undersökningar av rännan är inte nödvändigt. Då ett bronsspänne tidigare hittats i åkermarken på västra sidan av ån bör eventuella byggåtgärder absolut hållas inom nu förundersökt yta. Även de anläggningar som hittades i den mellersta delen av området (schakt 21, 22) uppvisar liknande karaktär som rännan och någon ytterligare undersökning är inte nödvändig. Inom det plana området närmast ån (schakt 18, 19, 20) framkom inga fynd eller anläggningar. Det föreligger därför inga antikvariska hinder för byggåtgärder i området.

Östra sidan av ån

Det hus som hittades öster om ån är inte avgränsat. Den eventuella vägglinjen (A3) fortsätter utanför undersökningsområdets norra begränsning. Även om linjen inte återfanns i de södra sökschakten är den exakta utbredningen mot söder inte utredd. Om den planerade tillfälliga ersättningsvägen skall dras i den norra delen bör därför ytorna avgränsas och slutundersökas.

I östra delen av undersökningsområdet öster om ån återfanns anläggningar av nyare karaktär (A48, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65). En begränsningslinje mättes in (lilamarkerad i figur 9 och 13) och området öster om den kan därmed tas i anspråk för byggåtgärder.

Undersökningsområdets södra begränsning

På den södra sidan av befintlig väg finns en övergiven vägsträckning och äldre brofästen. Här gjordes ett sökschakt (schakt 25) på västra sidan av ån och tre på den östra sidan (schakt 14, 16, 17). I schakten framkom störda och omrörda lager. Inga fynd eller anläggningar framkom utan endast spår efter röjningsbränningar. Det föreligger därför inga antikvariska hinder för byggåtgärder söder om befintlig väg.

REFERENSER

- Bringeus, N-A. 1961. *Sockenbeskrivningar från Hälsingland 1790-1791*. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi XXXVII. Uppsala.
- Brink, S. 1990. *Sockenbildning och sockennamn. Studier i territoriell indelning i Norden*. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi LVII. Uppsala.
- Lundell, J. 2001. En tutulus från Norrbo skans och en fru Talka i Norrbo. I: *Gammal Hälsingekultur*. Nr 1:30-49. Hudiksvall.
- Mogren, M. 2000. *Faxeholm i maktens landskap. En historisk arkeologi*. Lund Studies in Medieval Archaeology 34. Malmö.

Akriv

Lantmäteriets forskningsarkiv: V38-1:1; V38-1:2; V38-1:v4:5-6; V38-6:1; V38-6:3; 21-nob-49

Riksarkivet: HLa:4

Muntliga uppgifter

Jan Lundell, 2002-02-14

Mejl

Håkan Ranheden, 2014-02-14

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-2812-13
Beslutsdatum: 2013-09-19
Länsmuseet Gävleborgs dnr: 413/320
Uppdragsgivare: Trafikverket
Undersökningstid: 2013-10-07–2013-10-10
Projektledare Länsmuseum Gävleborg: Inga Blennå
Biträdande projektledare och arkeologisk personal: Katarina Eriksson
Fastighet: Gammelsträng 8:1, Norrbobyn 4:8, S:14, Norrbo Prästgård 1:1, 1:8, Vedmyra 7:12
Socken: Norrbo
Kommun: Hudiksvall
Koordinater: N 6859180 E 585190
Karta: 61F 6iS
Koordinatsystem: Sweref 99 TM
Höjdsystem: RH2000
Exploateringsyta: ca 3 400 m²
Arkeologtimmar: 69
Dokumentationshandlingar: Digitala inmätningar förvaras i Länsmuseum Gävleborgs arkiv, shapefiler
Fynd: endast en del av yxa i bergart tillvaratogs

BILAGA 1. ANLÄGGNINGSFÖRTECKNING

Id	Namn	Undersökt	Metod	Andel	Anmärkning
A1	Härd	Ja	Skärslev	50	
A2	Kollager				
A3	Vägglinje	Ja	Skärslev		
A4	Stolphål				
A5	Utgår				Ej anläggning
A6	Lerupplag				
A6v	Eldningsplats/kollager				
A7	Nedgrävning				
A7v	Färgning				
A8	Stolpkonstruktion				
A8v	Färgning				
A9	Ränna	Ja	Skärslev	50	
A10	Eldningsplats/kollager				
A11	Färgning				Rödfärgning
A12	Stolphål				
A13	Stolphål				
A14	Stolphål				I vägglinje
A15	Stolphål				
A16	Stolphål				I vägglinje
A17	Utgår				Ej anläggning
A18	Eldningsplats/kollager				
A19	Stolphål	Ja	Skärslev	50	I vägglinje
A20	Stolphål	Ja	Skärslev	50	I vägglinje
A21	Eldningsplats/kollager				
A22	Stolphål				
A25	Vägglinje	Ja	Skärslev	50	
A26	Stolphål				Ett par
A27	Stolphål				
A28	Stolphål	Ja	Skärslev	50	
A29	Stolphål	Ja	Skärslev	50	
A30	Stolphål				
A31	Utgår				Ej anläggning
A32	Stolphål				
A33	Stolphål				
A34	Stolphål				
A35	Stolphål	Ja	Skärslev	50	
A36	Stolphål	Ja	Skärslev	50	
A37	Vitbränd sand				
A38	Stolphål				
A39	Stolphål				
A40	Grusupplag				Fint grus
A41	Vitbränd sand				
A42	Vitbränd sand				
A43	Utgår				Ej anläggning
A44	Stolphål				Med lera
A45	Stolphål				

A46	Vitbränd sand	Ja	Skårslev	50	Utlöpare från hus
A47	Utgår				Ej anläggning
A48	Stolphål	Ja	Skårslev	50	Med virke och kol
A49	Vitbränd sand				
A50	Vitbränd sand				Stolphål?
A51	Vitbränd sand				
A52	Vitbränd sand				
A53	Lerupplag				
A54	Lerupplag				Stor yta med kol-, ler- och sandinslag
A55	Stolphål	Ja	Skårslev	50	Brunnet, vit sand
A56	Stolphål	Ja	Skårslev	50	Brunnet, vit sand
A57	Stolphål	Ja	Skårslev	50	Brunnet, vit sand
A58	Stolphål				Med förlängning, brunnet
A59	Pinnhål				Brunnet
A60	Utgår	Ja	Skårslev	50	Brunnen stubbe
A61	Brunnet virke	Ja	Skårslev	50	Konstruktion
A62	Pinnhål				Brunnet
A63	Stolphål				Brunnet
A64	Kolområde				
A65	Färgning	Ja	Skårslev	50	Rödfärgning med inslag av kol
A66	Utgår				Ej anläggning
A67	Utgår				Ej anläggning
A68	Utgår				Ej anläggning
A69	Lerupplag				
A70	Stolphål				Brunnet
A71	Stolphål	Ja	Skårslev	50	Med lerskoning
A72	Lerupplag				
A73	Stolphål				
A74	Lerupplag				
A75	Lerupplag				
A76	Pinnhål				
A77	Utgår				Ej anläggning
A78	Utgår				Ej anläggning
A79	Stolphål				
A80	Stolphål				
A81	Lerupplag				
A82	Pinnhål				
A83	Stolphål				
A84	Lerupplag				
A85	Vit sand				
A86	Lerupplag				
A87	Färgning				
A88	Kollager				
A89	Lerupplag				
A90	Utgår				sten
A91	Utgår				Dubbelregistrerad, se A28

A92	Utgår				Dubbelregistrerad, se A25
A93	Stolphål				
A94	Stolphål				
A95	Stenpackning				
A96	Vitbränd sand				Längs vägglinje
A97	Vitbränd sand				
A98	Färgning				Färgning, rödbränd lera
A99	Utgår				Ej anläggning
A100	Utgår				Kulturpåverkad sand. Röjningsbränning.
A101	Stolphål				Vid vägglinje
A102	Vitbränd sand				
A103	Utgår				Kulturpåverkad sand. Röjningsbränning.
A104	Utgår				Kulturpåverkad sand. Röjningsbränning.
A105	Utgår				Kulturpåverkad sand. Röjningsbränning.
A106	Eldningsplats/kollager				
A107	Eldningsplats/kollager				
A108	Eldningsplats/kollager				
A109	Stolphål	Ja	Skärslev	50	
A110	Eldningsplats/kollager				
A111	Utgår				Kulturpåverkad sand. Röjningsbränning.

BILAGA 2. FYNDLISTA

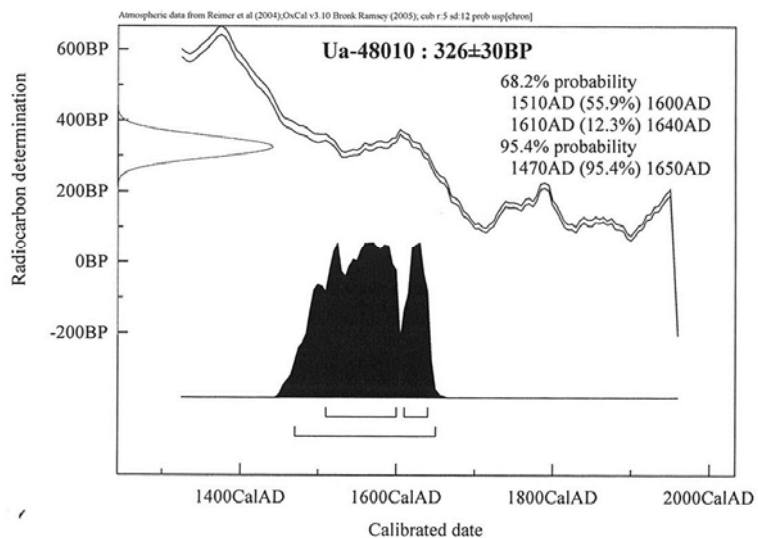
Fnr	Anl	Sakord	Material	Antal fragment	Sida än	Vikt g	Storlek mm	anm
1		Lerklining	Lera	1	V	6	28x24x8	
2	11	Bränt ben	Ben	1	V	-	25x8x1	
2b	11	Lerklining	Lera	1	V	4	26x20x8	
4		Spik	Järn	hel	Ö	7	23x4x3	Stor skalle
5		Bränt ben	Ben	1	Ö	-	10x9x1	
6		Spik	Järn	hel	Ö	2	40x3x3	Böjd
7		Järnfragment	Järn	2	Ö	1	28x21x1; 19x10x1	
8		Spik	Järn	1	Ö	3	50x4x4	Saknar skalle
8b		Slagg	Järn	1	Ö	43	45x20x35	
9		Spik	Järn	hel	Ö	3	45x5x2	
10	53	Spik	Järn	hel	Ö	4	14x3x3	Stor skalle
11		Lerklining	Lera	1	Ö	5	25x20x10	
12		Del av stenföremål	Bergart	1	Ö	74	65x42x20	Slipad yta
13		Järnten/märla	Järn	1	Ö	18	120x6x6	
20		Utgår	Bergart	1	Ö	54	49x37x18	Del av sten-föremål?
21		Slagg	Järn	1	Ö	11	35x15x14	
22	9	Lerklining	Lera	1	V	1	15x12x3	

Endast fyndnummer 12, del av slipad yxa har sparats.

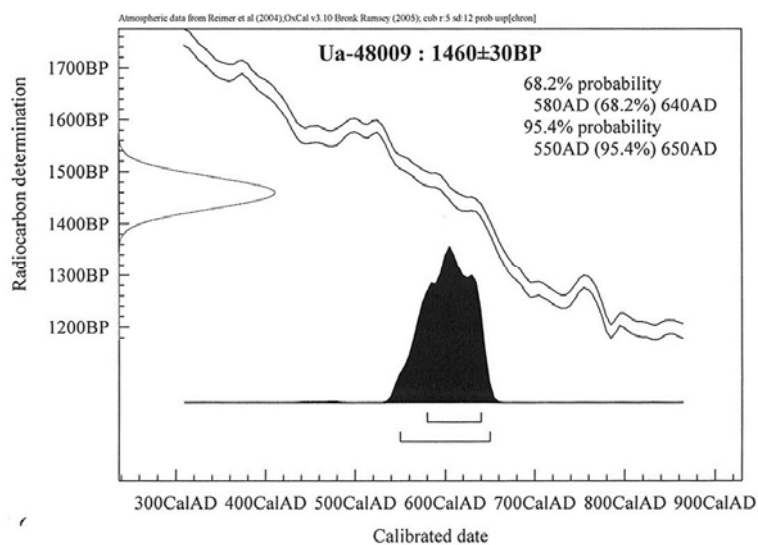
BILAGA 3. PROVER

Nummer	Typ	Anläggning	Anmärkning	Sida av ån
1	Kolprov	A1	Hård närmast ån	Ö
2	Kolprov	A88	Kollager vid sten	Ö
3	Kolprov	A88	Kollager mot sten	Ö
4	Kolprov	A3	Vägglinje	Ö
5	Kolprov	A3	Vägglinje	Ö
6	Kolprov	A36	Stolphål	Ö
7	Kolprov	A28	Stolphål	Ö
8	Kolprov	A6	Eldningsplats	V
9	Kolprov	A8	Pinnhål	V
10	Makroprov	A7	Nedgrävning	V
11	Kolprov	A10	Eldningsplats	V
12	Makroprov	A9	Ränna	V
13	Kolprov	A101	Stolphål	Ö
20	Kolprov	A35	Stolphål	Ö
25	Kolprov	A3	Kollager i botten av profil/vägg	Ö
26	Kolprov	A71	Stolphål	Ö
27	Kolprov	A65	Rödfärgning	Ö
29	Makroprov	A61	Brunnet virke	Ö
30	Kolprov	A60	Stolphål	Ö
31	Makro	A109	Stolphål	Ö
33	Kolprov	A19	Stolphål i ränna A9	V

¹⁴C-dateringar

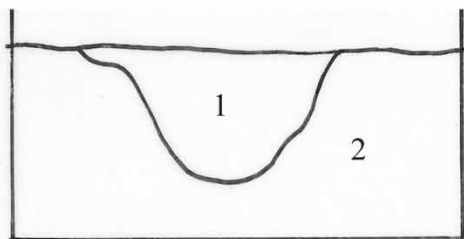
Kolprov nr 33.

Kolprov nr 4.

BILAGA 4. SEKTIONSRTNINGAR

SV

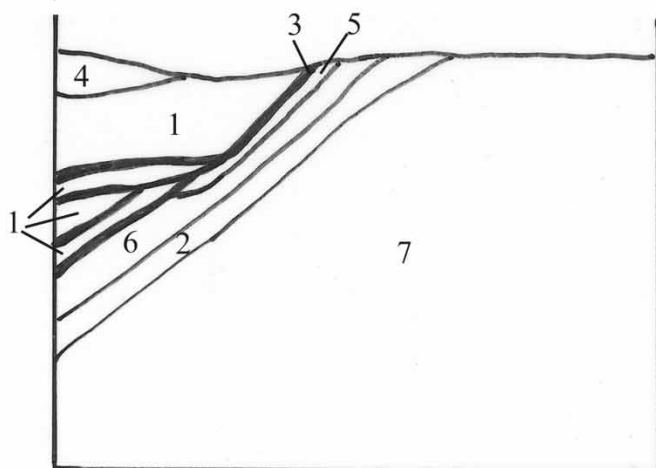
A1

Skala 1:20

1 = Kol, sot och sand

2 = Steril brun sand

V

A3

Skala 1:20

1 = Kulturpåverkad brun sand med inslag av vit sand

2 = Röd lera

3 = Kollager/kulturlager

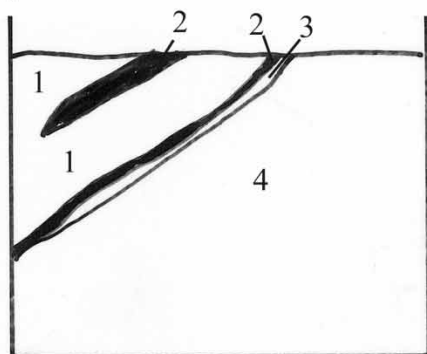
4 = Matjord

5 = Vitbränd sand

6 = Påförd kulturpåverkad brun sand

7 = Steril brun sand

V

A3 B vid schaktkanten

Skala 1:20

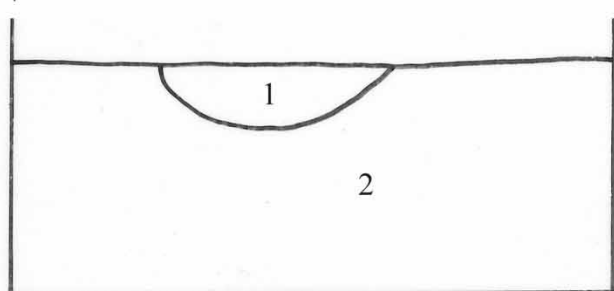
1 = Kulturpåverkad brun sand

2 = Kollager

3 = Vit sand

4 = Steril brun sand

V

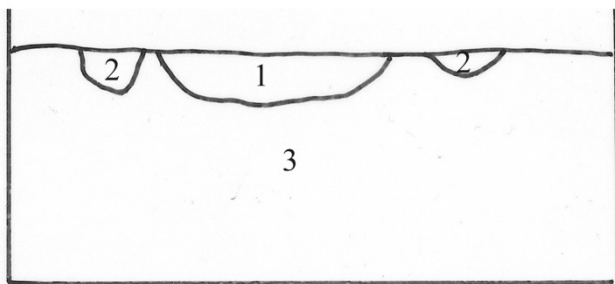
A9 från norr

Skala 1:20

1 = Brunt kulturlager, ränna

2 = Steril gråbrun sand

Ö

A9 från söder

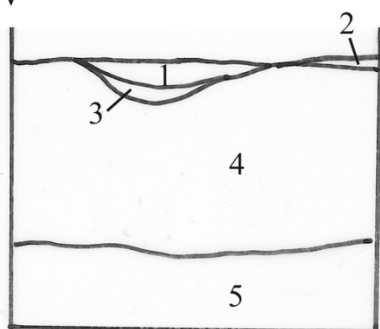
Skala 1:20

1 = Brunt kulturlager, ränna

2 = Brunt kulturlager, stolphål

3 = Steril gråbrun sand

V

A25

Skala 1:20

1 = Lera med kol

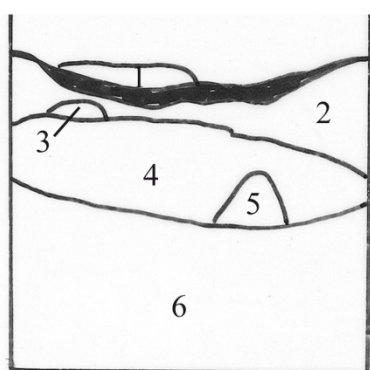
2 = Gråbrun sand

3 = Lera

4 = Grusig gulbrun sand

5 = Steril brun sand

V

A28

Skala 1:20

1 = Kol och sot

2 = Gul sand

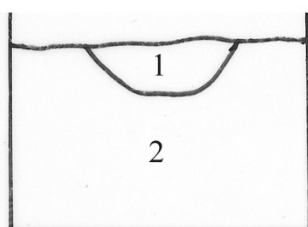
3 = Vitbränd sand

4 = Kulturlager/omrörd rödbrun sand

5 = Kol och sand

6 = Steril brun sand

SÖ

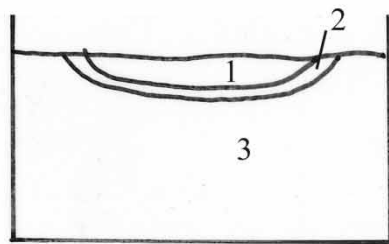
A29

Skala 1:20

1 = Brunt kulturlager

2 = Steril brun sand

VNV

A35

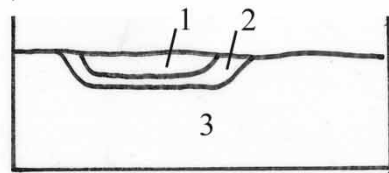
Skala 1:20

1 = Kol och humus

2 = Rödbränd sand

3 = Steril ljusbrun sand

V

A36

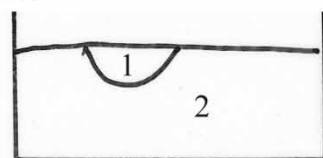
Skala 1:20

1 = Kol och humus

2 = Rödbränd lera

3 = Steril sand

SSV

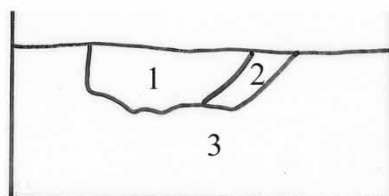
A46

Skala 1:20

1 = Vitbränd sand med inslag av brunt kulturlager

2 = Steril sand

N

A48

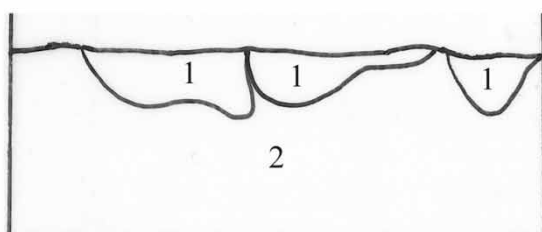
Skala 1:20

1 = Trävirke och kol

2 = Rödbrun sand

3 = Steril brun sand

V

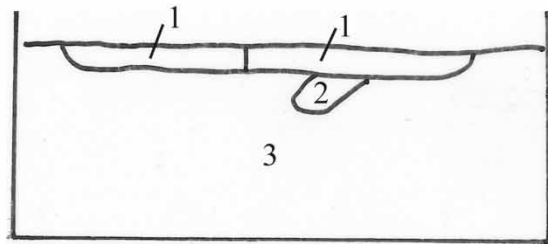
A55, A56, A57

Skala 1:20

1 = Sand och kol, omrört

2 = Steril, brun något infiltrerad sand

VSV

A61

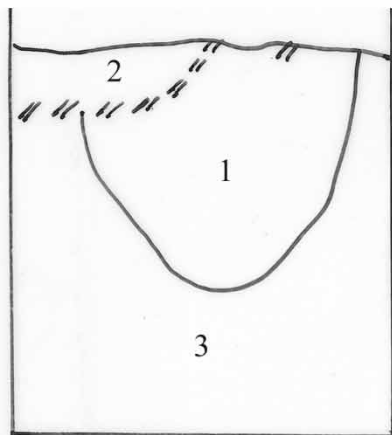
Skala 1:20

1 = Kolat virke med stråk av vitbränd sand

2 = Hårt bränd vit sand

3 = Steril rödbrun sand

S N

A65

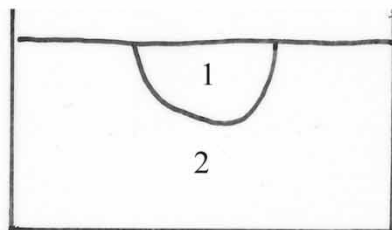
Skala 1:20

1 = Sand och rödfärgad lera

2 = Kolstråk

3 = Steril sand

N

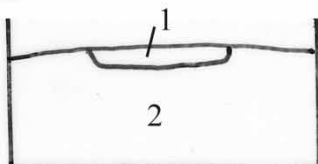
A71

Skala 1:20

1 = Kol och sot med sandinslag

2 = Steril gulbrun sand

Ö

A109

Skala 1:20

1 = Kol, sot och humus

2 = Steril sand

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE.